

Risbo
Research-Training-Consultancy

KWP
Rotterdams Talent

Bezoekadres
Risbo Research Training
Consultancy
Burgemeester Oudlaan
50 3062 PA
Mandeville
T11-24

Postadres
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
T +31 10 408 8726
E info@risbo.eur.nl
W www.risbo.nl

Ontwikkeling Kennisagenda KennisHub

D. de Kool, T. Tudjman en K. van der Schans

Augustus 2024

Inhoud

1.	Inleiding.....	3
1.1	Achtergrond	3
1.2	Kenniswerkplaats Rotterdams Talent	3
1.3	Doelstelling van dit onderzoek	3
2.	Methode	4
2.1	Inventarisatie van bestaande agenda's	4
2.2	Stakeholderconsultatie en betrekken van belanghebbenden	4
3.	Kennisagenda KennisHub.....	5
3.1	Inleiding.....	5
3.2	Onderwijskwaliteit	5
3.3	Gelijke en eerlijke kansen	6
3.4	Persoonlijk welbevinden	8
3.5	Sociale veiligheid.....	8
3.6	Professionele leergemeenschappen	9
3.7	Technologie in het onderwijs.....	10
3.8	Digitale geletterdheid en mediawijsheid	11
3.9	Professionals in het onderwijs	12
3.10	Ouderbetrokkenheid.....	14
3.11	Talentontwikkeling.....	14
3.12	Burgerschapsonderwijs.....	15
3.13	Tot slot	16
	Literatuur	17

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Rotterdam staat voor talrijke uitdagingen en kansen op het gebied van onderwijs, innovatie en maatschappelijke ontwikkeling. Bij de voortdurende inspanning om een veerkrachtige en bloeiende samenleving te creëren, is het van essentieel belang om een robuuste kennisinfrastructuur op te bouwen. Deze infrastructuur vormt de basis voor evidence-based beleid, innovatie en samenwerking. De oprichting van een KennisHub in Rotterdam is een belangrijke stap in deze richting.

Een van de belangrijkste doelstellingen van de KennisHub is het faciliteren van kennisuitwisseling, onderzoekssamenwerking en innovatieve projecten. Dit zal niet alleen bijdragen aan de verbetering van de onderwijskwaliteit, maar ook aan de ontwikkeling van een duurzame en inclusieve toekomst voor alle inwoners van Rotterdam. Hierbij is het van belang dat de kennis en inzichten die voortkomen uit de onderzoeken, effectief worden vertaald naar de onderwijspraktijk, zodat professionals in de klas hiermee aan de slag kunnen.

1.2 Kenniswerkplaats Rotterdams Talent

De ontwikkeling van deze kennisagenda wordt gecoördineerd door Risbo in samenwerking met de Kenniswerkplaats Rotterdams Talent (KWP). De KWP, een netwerk van de gemeente Rotterdam en Rotterdamse kennis- en onderwijsinstellingen, richt zich op de ontwikkeling en toepassing van kennis ter verbetering van het onderwijsbeleid en de onderwijspraktijk in de stad. De KWP heeft een tweeledige doelstelling. Enerzijds beoogt de werkplaats een bijdrage te leveren aan kennisontwikkeling op het gebied van Rotterdams talent. Anderzijds beoogt de werkplaats bij te dragen aan de uitwisseling en de toepassing van die kennis en daarmee aan het verbeteren van het onderwijsbeleid en de praktijk van het onderwijs in Rotterdam. Met betrekking tot de op te richten KennisHub is de intentie om een solide basis te leggen voor een samenwerking tussen de KWP en deze hub. Beide kunnen elkaars werkzaamheden versterken, aanvullen en ondersteunen.

1.3 Doelstelling van dit onderzoek

In dit rapport presenteren wij het plan voor de ontwikkeling van een kennisagenda voor de op te richten KennisHub in Rotterdam. Deze kennisagenda zal dienen als leidraad voor het identificeren van concrete thema's en onderzoeksvragen die van belang zijn voor de Rotterdamse onderwijs- en beroepskolom. Het uiteindelijke doel is een stevige basis te leggen voor evidence-based onderzoek

en praktijkverbetering, met speciale aandacht voor gelijke kansen, inclusie en andere relevante onderwerpen.

2. Methode

Voor de ontwikkeling van de Kennisagenda voor de KennisHub in Rotterdam hanteren we een gedegen en gestructureerde aanpak, die bestaat uit twee hoofdonderdelen:

2.1 Inventarisatie van bestaande agenda's

Bij het samenstellen van deze Kennisagenda baseren we ons op een breed scala aan bronnen, waaronder coalitieakkoorden, beleidsdocumenten, wetenschappelijke artikelen, en specifieke rapporten gericht op de Rotterdamse onderwijscontext. Deze bronnen bieden een gedegen onderbouwing voor de thema's en prioriteiten die in de Kennisagenda worden opgenomen. Door deze inventarisatie kunnen we bepalen welke thema's al in andere agenda's zijn opgenomen, welke vraagstukken nog onbeantwoord zijn, en waar mogelijke lacunes liggen die in de Kennisagenda moeten worden opgenomen.

2.2 Stakeholderconsultatie en betrekken van belanghebbenden

In de tweede fase betrekken we belanghebbenden uit de Rotterdamse onderwijssector via consultatiesessies en interviews. Deze sessies zijn bedoeld om input te verzamelen van vertegenwoordigers van onderwijsinstellingen, beleidsmakers, docenten, ouders, en andere relevante partijen. Tijdens deze sessies kunnen de deelnemers hun behoeften, prioriteiten, en de uitdagingen waarmee zij geconfronteerd worden, bespreken.

De consultaties hielpen om de inzichten uit de inventarisatie aan te vullen en te verfijnen, en om ervoor te zorgen dat de Kennisagenda aansluit bij de realiteit van de Rotterdamse onderwijspraktijk.

3. Kennisagenda KennisHub

3.1 Inleiding

Op basis van de resultaten van de inventarisatie en de input van de stakeholders, hebben we de Kennisagenda opgesteld. Hierbij is zorgvuldig prioriteit gegeven aan enkele cruciale thema's die relevant zijn voor de onderwijspraktijk in Rotterdam. De agenda zal concrete thema's en onderzoeksvragen omvatten die als leidraad kunnen dienen voor verdere acties en initiatieven binnen de KennisHub. De thema's worden kort geïntroduceerd en toegelicht. Daarbij zijn ook voorbeeldvragen geformuleerd voor/vanuit de onderwijspraktijk.

3.2 Onderwijskwaliteit

Het verhogen van de onderwijskwaliteit is een speerpunt van het Nieuw Rotterdams Onderwijsbeleid (Gemeente Rotterdam, 2023). De kwaliteit van het onderwijs in Nederland baart zorgen en is een expliciet aandachtspunt van de Inspectie van het Onderwijs (2024). De Onderwijsraad heeft in een advies gepleit voor een brede kijk op onderwijskwaliteit (De Onderwijsraad, 2016). Daarbij is er niet alleen aandacht voor meetbare basisvaardigheden op het gebied van taal en rekenen, maar ook voor prestaties en persoonlijke ontwikkelingen van kinderen die niet zo eenvoudig te meten zijn, bijvoorbeeld persoonlijk welbevinden en talentontwikkeling.

Kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming

Onderwijskwaliteit heeft betrekking op drie domeinen, namelijk kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming¹. Kwalificatie heeft onder meer betrekking op de basisvaardigheden van leerlingen, zoals taal en rekenen. Socialisatie omvat de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, inclusief hun welbevinden en persoonsvorming omvat de ontwikkeling van hun identiteit.

Andere vormen van toetsing

Niet alle prestaties van leerlingen zijn eenvoudig en eenduidig te toetsen. Basisvaardigheden zijn eenvoudiger te toetsen dan persoonlijk welbevinden en de sociale ontwikkeling van kinderen. Dit vereist andere toetsvormen, waarbij de kwaliteiten van kinderen in de brede zin van het woord worden beoordeeld en gewaardeerd.

¹ <https://www.poraad.nl/kind-onderwijs/onderwijskwaliteit/hoe-krijg-je-zicht-op-merkbare-kwaliteit>

Welke alternatieve vormen van toetsing zijn er om de kwaliteiten van kinderen te beoordelen en te waarderen?

Schil om de school

In de schil om de school bevinden zich activiteiten, projecten en professionals, die ondersteunend zijn aan de kerntaken van het onderwijs. Inzet ervan draagt bij aan het verminderen van de (te) hoge werkdruk van leerkrachten en pedagogisch medewerkers. De schil om de school ontlast en ondersteunt, zodat scholen zich kunnen richten op het leveren van goed onderwijs. Daarmee draagt de schil om de school bij aan het bevorderen van de onderwijskwaliteit (Nieuw Rotterdams Onderwijsbeleid, p. 8).

Hoe kan het netwerk om de school worden geactiveerd en op een duurzame manier worden verbonden met (Rotterdamse) onderwijsinstellingen?

3.3 Gelijke en eerlijke kansen

Kansengelijkheid is een belangrijk aandachtspunt in het Rotterdamse Coalitieakkoord 2022-2026 (pp. 16-19). Daarbij is ook een belangrijke voor het onderwijs weggelegd. Belangrijke maatschappelijke opdrachten van het onderwijs zijn het bieden van kansen aan jongeren om hun talenten te ontplooiën en om een bijdrage leveren aan de socialisatie van jonge mensen. De Inspectie van het Onderwijs signaleerde in 2016 dat de kansengelijkheid in het Nederlandse onderwijs onder druk staat. Leerlingen met laagopgeleide ouders halen, ondanks gelijke cognitieve capaciteiten, op een lager niveau een diploma dan hun leeftijdsgenoten met hoogopgeleide ouders (Ministerie van OCW, 2019). Een belangrijke opgave van het onderwijs in Rotterdam is dat alle leerlingen gelijke kansen krijgen. Het thema gelijke kansen is gerelateerd aan inclusief onderwijs en de toegang van alle leerlingen tot een inclusieve(re) leeromgeving (Kennisagenda voor het Onderwijs, 2022). Tijdens de pandemie en de gedwongen sluiting van scholen werd ook duidelijk dat niet alle kinderen *dezelfde* kansen hebben. Zo bleek een rustige studieplek thuis niet voor alle kinderen weggelegd en verschilden ook de mogelijkheden van ouders om hun kinderen te helpen bij het thuisonderwijs. Bovendien bleek het lastig te zijn om kinderen die al moeite hadden op school tijdens de coronacrisis op afstand de juiste begeleiding en ondersteuning te bieden. Dit heeft de bestaande onderwijsachterstanden/ ongelijkheid verder vergroot.

Vooroordelen en discriminatie

Bij gelijke kansen kunnen verschillende aspecten worden onderscheiden. Om te beginnen eerlijke kansen op school en in de klas. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat kinderen van ouders met een migratieachtergrond vaak lagere schooladviezen krijgen dan kinderen van ouders zonder migratieachtergrond. Vooroordelen kunnen daarbij een rol spelen; meer aandacht kan worden besteed aan hoe onderwijspersoneel getraind kan worden om vooroordelen te herkennen en tegen te gaan?

Een ander aspect is een gelijke kansen bij het vinden van een stage. Stagediscriminatie is ook een expliciet aandachtspunt in het Rotterdamse Coalitieakkoord 2022-2026, p. 21). Ook hier blijkt uit onderzoek dat niet alle leerlingen eerlijke kansen krijgen bij het vinden van een stage, bijvoorbeeld als gevolg van discriminatie en vooroordelen. Een ander aandachtspunt betreft vooroordelen over beroepen, bijvoorbeeld het vooroordeel dat techniek iets voor jongens is. Dit vooroordeel kan meisjes ervan weerhouden om iets met techniek te gaan doen. Dat is een gemiste kans, mede met het oog op het tekort aan technici in Nederland (Tudjman et. Al, 2024).

Wegwerken en voorkomen van taalachterstanden

Taalachterstanden in het Nederlands kunnen de ontwikkelkansen en ontplooiing van kinderen belemmeren. Daarom is het van groot belang om taalachterstanden in het onderwijs te voorkomen of in te halen.

Op welke manier kunnen taalachterstanden in het (Rotterdamse) onderwijs worden voorkomen en effectief aangepakt worden?

Meertaligheid

Het internationale netwerk The Language Friendly School² werd in 2019 opgericht en bestaat uit scholen die alle talen die hun leerlingen spreken, omarmen en waarderen. De missie van dit netwerk is dat alle kinderen toegang hebben tot een taalvriendelijke leeromgeving waarin ze zich geaccepteerd en gewaardeerd voelen om wie ze zijn. Vele onderzoeken (Le Pichon, & Kambel, 2022; Janta & Harte, 2016; Okal, 2014) laten zien dat het van belang is om meertaligheid te omarmen en te benaderen als verrijking binnen het onderwijs (Peters, 2021). Meertaligheid zorgt ervoor dat leerlingen mondiger worden en sneller van begrip. Ze hebben ook meer oog en oor voor anderen, zijn socialer en tonen belangstelling voor elkaar (Helsloot & Daemen, 2018). Daarom is het herkennen en erkennen van meertaligheid en taaldiversiteit in het onderwijs van groot belang. Wat

² <https://languagefriendlyschool.org/>

interessant kan zijn voor de Rotterdamse onderwijspraktijk zijn de verhalen van het werken met meertaligheid op deze scholen of gemeenschappen te delen. Wat kunnen Rotterdamse scholen leren van deze voorbeelden?

Op welke wijze kunnen de meertalige achtergronden van leerlingen worden erkend en benut in het Rotterdamse onderwijs?

3.4 Persoonlijk welbevinden

Het welbevinden van leerlingen en studenten geeft al langere tijd reden tot zorg (RIVM, 2018; RVS, 2018). Leerlingen en studenten zijn minder gemotiveerd en zitten minder goed in hun vel (Inspectie van het Onderwijs, 2024). Een lager welbevinden leidt tot moeizamer leren.

Motivatie

Motivatie is een belangrijke voorwaarde voor het schoolsucces van leerlingen. De motivatie van leerlingen is afhankelijk van verschillende factoren. Een factor waarop scholen invloed (kunnen) hebben is het creëren van een motiverende en stimulerende leeromgeving. Een interessante verkenning zou zijn hoe scholen leerlingen meer autonomie zouden kunnen geven over hun leerproces en of dat de motivatie positief stimuleert?

Mentale klachten

De prestatiedruk in de maatschappij en in het onderwijs is hoog. Veel kinderen ondervinden daar de schadelijke gevolgen van. Er is namelijk een correlatie tussen prestatiedruk en mentale klachten. Dit vraagt om nauwgezet te kijken naar de rol van preventie en vroegtijdige interventie bij mentale klachten.

Hoe kunnen mentale problemen van leerlingen tijdig worden gesignaleerd in de klas?

3.5 Sociale veiligheid

De sociale veiligheid van leerlingen, leerkrachten en ondersteunend personeel in het onderwijs is een belangrijk en actueel thema. Scholen in het PO en VO hebben sinds het schooljaar 2015-2016 de wettelijke plicht om de sociale veiligheid op scholen en in klassen te garanderen (Pronk e.a., 2020).

Verplichte monitoring en incidentenregistratie

In dat kader zijn onderwijsinstellingen verplicht om de sociale veiligheidsbeleving te monitoren en een incidentenregistratie bij te houden. Uit een evaluatie blijkt dat 95 procent van de scholen in het primair onderwijs en 96 procent van de scholen in het voortgezet onderwijsbeleid voert op het gebied van de sociale veiligheid van zowel leerlingen als personeel (Wartenbergh-Cras e.a., 2021).

Percepties centraal

Sociale veiligheid betekent dat leerlingen, leerkrachten en ondersteunend personeel zich veilig voelen op een school en in de klas (Van Helvoirt & Smeets, 2022). Daarmee is sociale veiligheid in belangrijke mate een (subjectieve) perceptie van leerlingen, leerkrachten en ondersteunend personeel, dit in tegenstelling tot fysieke veiligheid op scholen en in klassen.

Koppeling met diversiteit en inclusie

Uit onderzoek blijkt dat sociale veiligheid nauw verbonden is met diversiteit en inclusiviteit op de werkvloer (McCord, Joseph, Dhanani & Beus, 2018). Sociale veiligheid vereist wederzijdse acceptatie en respect.

Competenties en professionalisering

Competente interveniërende leerkrachten zijn cruciaal voor het positief beïnvloeden van het sociale veiligheidsgevoel van leerlingen (Veenstra e.a., 2014). Daarom is het van groot belang docenten te ondersteunen bij het verder ontwikkelen en versterken van deze competenties (Pronk e.a., 2020).

Welke concrete maatregelen kunnen genomen worden om de sociale veiligheid op scholen en in de klas te vergroten?

3.6 Professionele leergemeenschappen

Het is belangrijk om te investeren in professionele leergemeenschappen (PLG's) waarbinnen praktijkgerichte kennis wordt ontwikkeld en effectief gedeeld en bediscussieerd. Partners van deze professionele leergemeenschappen zijn onder meer leraren, schoolleiders en andere professionals. Het delen van elkaars gedeelde interesse en van wetenschappelijke inzichten en trainingen leveren een setting op waar onderwijsprofessionals zich sterker kunnen professionaliseren (Severiens & Onstenk, 2011). Daarbij vraagt het ook van scholen zelf zich als lerende organisatie neer te zetten om in te spelen op veranderende leerlingbehoefte en de kwaliteit van het onderwijs hoog

te houden. Neeleman (2024) pleit in dat kader voor lerend leiderschap en lerende samenwerking om tot een school te komen als duurzaam lerende organisatie.

Hoe kunnen schoolleiders het duurzaam, systematisch en kennisgedreven verbeteren van onderwijs door docenten en teams stimuleren?

3.7 Technologie in het onderwijs

Technologie speelt een steeds grotere rol in het onderwijs. In de Kennisagenda voor het Onderwijs (2022) is technologie in het onderwijs daarom benoemd als belangrijk thema. Digitalisering heeft reeds implicaties voor de inrichting van het onderwijs, maar nieuwe ontwikkelingen als kunstmatige intelligentie brengen weer nieuwe uitdagingen met zich mee voor het onderwijs.

Gepersonaliseerd onderwijs

Tijdens de coronacrisis werden scholen gesloten en bood onderwijs op afstand mogelijkheden om toch onderwijs aan te bieden aan kinderen thuis. Tegelijkertijd werden ook concrete uitdagingen zichtbaar. Thuisonderwijs vereist een werkplek waar kinderen rustig kunnen werken en zich goed kunnen concentreren. Bij niet alle ouders thuis is er een geschikte werkplek aanwezig. Ook bleken niet alle ouders te beschikken over de vereiste digitale hardware (laptops and tablets). Veel scholen hebben daarom laptops en tablets uitgeleend. Ook varieerden de mogelijkheden van ouders om hun kinderen te helpen tijdens het thuisonderwijs. Voor werkende ouders was het bijvoorbeeld een praktische uitdaging om hun kind(eren) te helpen. Voor ouders met een lage opleiding was het vanuit cognitief oogpunt een uitdaging om hun kind(eren) te helpen. Als gevolg van verschillen in mate van ondersteuning thuis zijn er volgens schoolleiders tijdens de periode van sluiting verschillen in ontwikkeling van kinderen ontstaan en versterkt (Van der Schans, 2020). Daarmee kan louter digitaal onderwijs op afstand de gelijke ontwikkelkansen van kinderen belemmeren. Het is belangrijk om hier oog voor te hebben, zeker omdat een gedeeltelijke overstap op digitaal onderwijs vanwege het groeiende lerarentekort wellicht onvermijdelijk is (Van der Schans, 2020). Bij hybride onderwijs, waarbij sprake is een combinatie van offline en online onderwijs, ligt het genuanceerder en zijn er meer mogelijkheden om rekening te houden met specifieke behoeften en situaties van leerlingen. Technologie biedt mogelijkheden om het onderwijs te personaliseren. Gepersonaliseerd onderwijs zorgt ervoor dat het onderwijsaanbod kan worden toegespitst op specifieke leerbehoeften en situaties van kinderen. Op deze wijze kan meer maatwerk in het onderwijs worden aangeboden en dit kan de (leer)prestaties van kinderen ten goede komen.

In hoeverre en op welke wijze kunnen specifieke leerbehoeften van kinderen in het Rotterdamse onderwijs een plek krijgen en welke impact heeft dit op de (leer)prestaties van kinderen?

Kunstmatige intelligentie

Kunstmatige intelligentie (AI) heeft impact op het onderwijs en brengt kansen en risico's met zich mee (Piersma & Wiggers, 2023). Dankzij kunstmatige intelligentie ontstaat meer inzicht in het leerproces van leerlingen en dat biedt mogelijkheden om het onderwijs beter af te stemmen op hun behoeften en het individuele leerproces van kinderen. Daar staat tegenover dat het onderwijs afhankelijk van worden van bedrijven die AI-technologie aanbieden en dat deze bedrijven (heimelijk) data van leerlingen verzamelen om op basis daarvan commerciële (leer)producten aan te bieden. Een ander risico is dat AI-toepassingen in het onderwijs en de gebruikte algoritmen vaak niet goed te begrijpen zijn door leerlingen en leerkrachten. Een concrete toepassing die de kansen en risico's van AI in het onderwijs belichaamt is ChatGPT. Enerzijds kan deze een tool een handig hulpmiddel zijn in het onderwijs. Anderzijds kan deze tool ook door leerlingen worden misbruikt, bijvoorbeeld om teksten en werkstukken te schrijven. In dat geval ondermijnt ChatGPT het individuele leerproces. Een uitdaging in het (Rotterdamse) onderwijs is om de kansen te benutten en risico's af te wenden.

Op welke manieren kunnen de kansen van AI effectief worden benut in het onderwijs en op welke wijze kunnen scholen de risico's van AI effectief tegengaan?

3.8 Digitale geletterdheid en mediawijsheid

De toenemende digitalisering van de samenleving heeft ook gevolgen voor het onderwijs. Digitalisering vereist namelijk specifieke digitale vaardigheden en competenties van leerlingen. De digitale geletterdheid en mediawijsheid van jongeren is vaak beperkt of teleurstellend (Meelissen, Punter, & Drent, 2014).

Digitale vaardigheden

De Onderwijsraad (2017) geeft aan dat de digitalisering in het onderwijs dringend een impuls nodig heeft om leerlingen voor te bereiden op de digitale maatschappij van nu en de toekomst en om daarmee aan de vraag van deze vaardigheden te voldoen. Naast technische vaardigheden zou er ook aandacht moeten zijn voor 'digitale ethiek' en het begrijpen van de invloed van technologie op de samenleving.

Digitale weerbaarheid en mediawijsheid

Naast digitale vaardigheden zijn ook digitale weerbaarheid en mediawijsheid belangrijk. Deze zorgen ervoor dat leerlingen kritisch omgaan met online informatiebronnen en de bedoelingen daarachter kunnen doorzien. Scholen spelen hierin een cruciale rol door leerlingen te leren betrouwbare informatie te onderscheiden van desinformatie.

Hoe kunnen scholen leerlingen leren om betrouwbare informatie van desinformatie te onderscheiden?

3.9 Professionals in het onderwijs

Leraren, onderwijsondersteuners, schoolleiders en schoolbesturen zijn essentieel voor goed onderwijs, maar deze beroepen staan onder druk door toenemende tekorten en hoge werkdruk. Onderwijsbesturen hebben vele verantwoordelijkheden, maar ervaren zelf moeilijkheden bij het waarmaken daarvan. In de adviezen en verkenningen van de Onderwijsraad is veel aandacht voor professionals in het onderwijs. Een relevant aandachtspunt voor veel scholen is het vergroten van de instroom en het behouden van onderwijsprofessionals in het onderwijs. In de gemeente Rotterdam is dit ook een speerpunt (Gemeente Rotterdam, 2023). Daarbij worden vier actielijnen onderscheiden: het verhogen van de instroom, personeel behouden, binden aan de stad en het slimmer organiseren van het onderwijs (Nieuw Rotterdams Onderwijsbeleid, p. 12).

Personeel werven en behouden om werkdruk te verlagen

Het werven en behouden van personeel is geen eenvoudige opgave in een tijd waarin er sprake is van een lerarentekort. Net als bij de zorg is niet alleen het opleiden van personeel belangrijk, maar ook het behouden van personeel. In het onderwijs (en in de zorg) is namelijk de uitstroom hoog en mensen die uitstromen keren doorgaans niet meer terug (of naar een andere sector).

Welke factoren zorgen ervoor dat leerkrachten tijdelijk uitvallen of permanent het onderwijs verlaten?

Slimmer organiseren

Innovaties in het onderwijs kunnen de werkdruk van docenten verminderen en de administratieve lasten verlichten. De KWP heeft onlangs casestudies uitgevoerd naar de impact van slimmer organiseren maatregelen op enkele basisscholen (Van der Schans, Tudjman & Van Wensveen, 2024). De inzet van vakleerkrachten, het gezamenlijk voor een groep staan, leerkrachten vrij roosteren voor

voorbereiding, nakijkwerk of professionalisering en thematisch onderwijs aanbieden zijn enkele ingrediënten die positief uitpakken wanneer scholen de maatregelen als een integraal onderdeel van hun visie gaan zien.

Welke concrete Slimmer Organiseren maatregelen passen bij een school om de werkdruk van leerkrachten te verlagen, samen te werken met andere schoolprofessionals en de kwaliteit van het onderwijs te beschermen?

Meer regie bij leerkrachten

Het is belangrijk dat leerkrachten (meer) regie krijgen over hun onderwijs en dat daarbij sprake is van co-creatie en een bottom-up benadering.

Op welke manieren kan de regie van leerkrachten worden vergroot? Welke lessen en ervaringen zijn daarbij elders opgedaan?

Onderzoekende houding van leerkrachten

Een onderzoekende houding van leerkrachten kan een kwaliteitsverhoging opleveren in hun onderwijs carrière. Dit omvat het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek door leerkrachten in scholen (Van der Donk & Van Lanen, 2020). Hoe kunnen scholen een cultuur van praktijkgericht onderzoek bevorderen? Welke rol kunnen partners zoals universiteiten of onderzoeksinstituten hierin spelen? Het begrip onderzoekende houding heeft zijn wortels in een aangeboren nieuwsgierigheid en drang tot onderzoeken. Generieke basiskenmerken van de onderzoekende houding zijn nieuwsgierig zijn, een open houding, kritisch zijn, zaken willen begrijpen, bereid zijn tot perspectiefwisseling, distantie nemen van routines, gerichtheid op bronnen, gerichtheid op zeker weten en kennis willen delen met anderen en daarmee onderdeel willen zijn van professionele leergemeenschappen (Bruggink & Harinck, 2012). Deze kenmerken komen de kwaliteit van het onderwijs ten goede en daarom is het belangrijk om een onderzoekende houding in het onderwijs te stimuleren.

Hoe kunnen scholen een cultuur van praktijkgericht onderzoek bevorderen?

3.10 Ouderbetrokkenheid

Het is van groot belang om ouders actief te betrekken bij school- en loopbaankeuzes van hun kinderen. Ouderbetrokkenheid kan namelijk een positieve invloed hebben op de ontwikkeling van leerlingen, hun leerproces en schoolsucces. In dat kader wordt ook wel gesproken van educatief partnerschap. In Rotterdam is educatief partnerschap een extra grote uitdaging, omdat Rotterdam relatief veel ouders telt die het moeilijk vinden om hun kind te begeleiden in hun taalontwikkeling, bij het leren en in de schoolloopbaanontwikkeling (Gemeente Rotterdam, 2023).

Belang van ouderbetrokkenheid

Betrokkenheid tussen ouders impliceert een relatie. Ouders kunnen op verschillende manieren betrokken zijn bij een school. Ouderbetrokkenheid bestaat bijvoorbeeld uit de betrokkenheid van ouders bij de opvoeding en het onderwijs van hun kind(eren), zoals voorlezen thuis en rapportbesprekingen voeren met leerkrachten op school. Ouderparticipatie is op te vatten als actieve deelname van ouders aan activiteiten op school. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen niet-geïstitutionaliseerde vormen zoals het leveren van hand- en spandiensten en geïstitutionaliseerde vormen van ouderparticipatie, zoals zitting hebben in de medezeggenschapsraad of schoolbestuur (Onderwijsraad, 2010). Betrokkenheid van ouders bij de school en het onderwijs is belangrijk vanwege taakverlichting van de school, afstemming over de opvoeding, ondersteuning van het leerproces, maar ook als uiting van burgerschap en een middel tot culturele integratie (Idem).

Hoe kunnen ouders proactief en interactief worden betrokken bij het (Rotterdamse) onderwijs van hun kind(eren)? Welke concrete activiteiten kunnen (Rotterdamse) scholen ontplooiën om moeilijk te bereiken ouders te betrekken bij het onderwijs van hun kin(eren)?

3.11 Talentontwikkeling

Ieder kind heeft talenten. Soms is dat goed meetbaar in het onderwijs, maar er zijn ook talenten die moeilijker te meten zijn. Het is belangrijk dat talenten van Rotterdamse kinderen (h)erkend worden (De Kool & Weltevrede, 2017). Het onderwijs kan kinderen stimuleren om hun talenten te ontdekken, te benutten en tot wasdom te laten komen. Daarbij kan onder meer worden gedacht aan creatieve vakken op het gebied van dans, muziek en toneel. Ook goed techniekonderwijs is van belang, mede omdat er veel vraag is naar technisch opgeleide vakmensen (Tudjman et al., 2024).

Wat kunnen Rotterdamse scholen concreet doen om talenten van leerlingen te (h)erkennen?

Professionalisering

Docenten vinden het een uitdaging om de talenten van leerlingen in de klas te herkennen en te verzilveren. In dat kader is het belangrijk dat scholen (blijven) investeren in de verdere professionalisering van docenten.

Samenwerking met lokale partners

Door meer samenwerking met lokale partners, bijvoorbeeld het bedrijfsleven en kunstenaars, kunnen activiteiten in de omgeving van de school worden georganiseerd, waarbinnen kinderen hun interesses en talenten kunnen ontdekken en hun blik kunnen verbreden. Een 'wijkscan' kan daarbij een praktisch startpunt zijn. In de omgeving van de school bevinden zich daarnaast mogelijke sponsors van bijvoorbeeld een techniekhoek, een biologische tuin of een atelier op school.

Hoe kan de samenwerking met lokale partners worden gestimuleerd en geborgd?

3.12 Burgerschapsonderwijs

Burgerschapsonderwijs is van groot belang in de superdiverse samenleving en zeker voor een multiculturele stad als Rotterdam. Burgerschapsonderwijs stelt leerlingen in staat om effectief om te gaan met verschillen op tal van terreinen.

Benodigde vaardigheden

De vaardigheden om oog te hebben voor verschillen, de ander kritisch en respectvol te bevragen en het (h)erkennen van verschillende perspectieven op maatschappelijke en politieke vraagstukken zijn allemaal noodzakelijk om goed te kunnen functioneren in de superdiverse samenleving. Het burgerschapsonderwijs zet in op de ontwikkeling van kinderen en jongeren tot tolerante, weerbare, kritische en democratische burgers (KWP Rotterdams Talent, 2018). Binnen scholen komt het burgerschapsonderwijs vaak nog onvoldoende van de grond en daar ligt dus een belangrijke opgave.

*Hoe kan het (Rotterdamse) burgerschapsonderwijs effectief worden ingericht?
Hoe kunnen Rotterdamse scholen leerlingen voorbereiden om actieve en betrokken burgers te worden?*

Aansluiting met arbeidsmarkt

Het is belangrijk dat er een goede aansluiting is tussen opleidingen en de arbeidsmarkt (Rotterdams Coalitieakkoord 2022-2026, p. 24). Het kan zinvol zijn om specifiek te kijken naar samenwerkingen met lokale bedrijven en sectoren die belangrijk zijn voor de Rotterdamse economie. Scholen kunnen een actieve rol spelen in het versterken van deze verbindingen.

Wat kunnen (Rotterdamse) scholen en bedrijven concreet doen om de aansluiting met de arbeidsmarkt te verbeteren?

3.13 Tot slot

De voorliggende kennisagenda biedt een mooi startpunt voor de KennisHub. De werkzaamheden van de KWP Rotterdams Talent en de KennisHub kunnen elkaar aanvullen, versterken en ondersteunen. De KWP kan voorzien in kwantitatieve analyses, zoals we jaarlijks met de basismonitor op Rotterdam-Zuid leveren, en kwalitatieve evaluaties naar de kwaliteit van het onderwijs. Daarnaast heeft de KWP ervaring in het opzetten en inrichten van professionele leergemeenschappen en organiseren we thema-events waarin experts en professionals een thema uitdiepen, zoals kansengelijkheid, burgerschapsonderwijs, thuis in taal, loopbaanoriëntatie etc. Op diverse thema's hebben we kennis in huis en onderwijsadviseurs denken mee over de inrichting en vormgeven van het onderwijs en we kunnen studenten inzetten via stages, afstudeeropdrachten of het meewerken aan onderzoeksprojecten.

Literatuur

- Bruggink, M. & F. Harinck (2012). De onderzoekende houding van leraren: wat wordt daaronder verstaan. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 33(3), 46-53.
- Coalitieakkoord 2022-2026, Gemeente Rotterdam: Rotterdam
- De Onderwijsraad (2016). *De volle breedte van onderwijskwaliteit. Van smal beoordelen naar breed verantwoorden*, Den Haag.
- Donk, C. van der & B. van Lanen (2020) *Praktijkonderzoek in de school*, Coutinho: Bussum.
- Gaikhorst, L., M. Karssen, H. Zijlstra, E. Martens, & J. Duarte (2023). *De effecten van een meertalige interventie op zowel de sociaal-affectieve als cognitieve ontwikkeling van basisschoolleerlingen*. *Pedagogische Studiën*, 100(3).
- Gemeente Rotterdam (2023) *Nieuw Rotterdams Onderwijsbeleid*. Rotterdam.
- Helsloot, K. & F. Daemen (2018). *Lesmateriaal voor het basisonderwijs ter stimulering van taalbewustzijn en meertaligheid, van inclusie en saamhorigheid*, Studio Taalwetenschap.
- Inspectie van het Onderwijs (2024). *De Staat van het Onderwijs*. Utrecht.
- Janta, B. & E. Harte (2016). *Education of migrant children. Education policy responses for the inclusion of migrant children in Europe*. RAND Corporation, Santa Monica
- Kennisagenda voor het Onderwijs (2022). *Kennisagenda voor het Onderwijs*, NRO: Den Haag.
- Kenniswerkplaats Rotterdams Talent (2018). *Samen talenten en kansen versterken. Manifest voor onderwijs van Kenniswerkplaats Rotterdam Talent*: Rotterdam.
- Kenniswerkplaats Rotterdams Talent (2020) *Basismonitor Onderwijs Nationaal Programma. Rotterdam Zuid 2020*. Gemeente Rotterdam/ Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Kooistra, M. & M. Bik (eindred.) (2021). *Woorden ter inspiratie voor daden. Inspiratie vanuit de Rotterdamse kennisinfrastructuur voor de komende collegeperiode*, Erasmus Universiteit Rotterdam: Rotterdam.
- Kool, D. de & A. Weltevrede (2017). *Kansen voor kinderen. Onderzoek naar kansen en belemmeringen bij de benutting van het potentieel van leerlingen in het Rotterdamse basisonderwijs*, Risbo: Rotterdam.
- Le Pichon, E., & E. R. Kambel (2022). *The language friendly school: An inclusive and equitable pedagogy*. *Childhood Education*, 98(1), pp. 42-49.
- McCord, M. A., Joseph, D. L., Dhanani, L. Y., & Beus, J. M. (2018). *A meta-analysis of sex and race differences in perceived workplace mistreatment*. *Journal of applied psychology*, 103(2), 137.
- Ministerie van OCW (2019). *Strategische Kennisagenda OCW 2019 – 2024*, Den Haag.
- Neeleman, A. (2024). *Lerend leiderschap in de lerende school*, Hogeschool Rotterdam: Rotterdam (lectorale rede).
- Okal, B. O. (2014). *Benefits of multilingualism in education*. *Universal Journal of Educational Research*, 2(3): 223-229.

- Peters, L. (2021) *Talen die in de school komen. Kansen voor een multidiverse basisschool*. Lannoo: Tielt.
- Piersma, N., & P. Wiggers (2023) *Impact van intelligente technologie op onderwijs*. Hogeschool van Amsterdam: Amsterdam (paper).
- Pronk, J., Jongejan, W., Bosma, T., & Goei, S. L. (2020). *Competentieversterking van docenten met PestPlotter en Lesson Study: samenwerken aan sociale veiligheid in de klas*, Vrije Universiteit Amsterdam: Amsterdam (in opdracht van NRO).
- Schans, K. van der, M. Verbeek, & T. Tuijman (2020) *Rotterdams Basisonderwijs in Coronatijd*, Risbo: Rotterdam.
- Schans, K. van der, T. Tuijman & P. van Wensveen, 2024. *Impact van Slimmer Organiseren op het Rotterdamse Onderwijs*. Kenniswerkplaats Rotterdams Talent: Rotterdam.
- Severiens, S., & J. Onstenk (2011). *Kwaliteit van personeel. Literatuurverkenning in het kader van Talentontwikkeling Zuid werkt!* Kenniswerkplaats Rotterdams Talent: Rotterdam.
- Tuijman, T., K. van der Schans & H. Radstake (2024 *in druk*). *Scenario analyse Masterplan Techniek en Technologie*. Kenniswerkplaats Rotterdams Talent: Rotterdam.
- Van Helvoirt, D., & Smeets, E. (2022) *Veiligheid in het onderwijs. Een literatuurstudie*, KBA Nijmegen: Nijmegen.
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Huitsing, G., Sainio, M., & Salmivalli, C. (2014). *The role of teachers in bullying: The relationship between antibullying attitudes, efficacy, and efforts to reduce bullying*. *Journal of Educational Psychology*, 106, 1135-1143.
- Wartenbergh-Cras, F., Bendig-Jacobs, J., & Valk, I van der. (2021). *Evaluatie Wet Veiligheid op School, Eindrapportage*. Arnhem: MOOZ.